

Käyttöoikeuksien metatiedot: Taustaa

Juha Hakala

Kuvailun tiedotuspäivät

2018-10-24

Yleistä

- § Käyttöoikeuksien metatiedot ovat hallinnollisia metatietoja, kuten tekniset ja pitkäaikaissäilytyksen metatiedot
- § Hallinnolliset metatiedot eivät ole pysyviä, toisin kuin kuvailevat metatiedot
 - § Teoksen tekijä tai sen manifestaation ISBN eivät muutu, mutta teoksen tekijänoikeudellinen status ja oikeuksien haltijat vaihtuvat
 - § Manifestaation käyttöön oikeuttava lisenssi voi muuttua tai sen voimassaolo voi lakata oikeuksien haltijan niin halutessa
- § Kansallisten lainsäädäntöjen erot voivat vaikuttaa sekä käyttöoikeuksiin että niiden kuvaamiseen
 - § USA:n Fair use –artiklan ansiosta Suomesta haravoitu verkkoaineisto voidaan asettaa siellä vapaasti käyttöön
- § Erilaisten aineistojen saama suoja vaihtelee
 - § Teksteillä yleensä teossuoja, mutta esim. kuvilla on vain lähioikeussuoja, 50 vuotta, jos ne eivät ole itsenäisiä taideteoksia

Käyttöoikeuksien metatieto-ohjeen laatimisen haasteita

- § Mitä ohjeen tulisi kattaa?
 - § Kaikki mukaan: tekijänoikeudellinen status, pääsyn ja käytön rajoitteet, lisenssi
 - § Tekijänoikeudellinen status voidaan jättää kuvailussa pois
- § Kansainvälisiä esikuvia ei ollut käytettävissä
 - § MARC 21:ssä on tarvittavia tietoelementtejä, mutta näyttää siltä, että niitä sovelletaan vasta vähän
- § Lainsäädäntöerojen vaikutus formaattiin ja kuvailuun
 - § USA:n Fair use:lla ei vastinetta Suomen lainsäädännössä
- § Koneluettavuus vs. ihmislueuttavuus
 - § Käyttöoikeuksien metatiedon pitäisi olla koneymmärrettävää Finnassa ja muissa asiakasliittymissä -> tallennus (myös) koodeina, jotka tukevat myös monikielisyyttä
 - § Osa metatiedoista, kuten erikoiset lisenssiehdot, on pakko tallentaa tekstinä

Tekijänoikeudellisesta statuksesta

- § Tekijänoikeudellisen statuksen selvittäminen on käytännössä mahdotonta, jos tekijä on tuntematon (orpoteokset)
- § Jos tekijöiden kuolinvuodet tiedetään tai jos julkaisuhetkestä on riittävän kauan, statustieto voidaan luoda ohjelmallisesti
 - § Auktoriteettitiedot eivät ole kattavia: kuolinvuosi voi puuttua
- § Korttiluettelon kosto: perinteiset metatiedot eivät aina mahdollista tekijänoikeusstatuksen selvittämistä
 - § Kun tekijöitä oli enemmän kuin 3, vain ensimmäinen mainittiin
 - § Kaikkia rooleja (esim. kansikuvan tekijä) ei otettu huomioon, varsinkaan jos nimeä ei mainittu kuvailtavassa objektissa
- § Jos julkaisun käyttö perustuu lisenssiin, tekijänoikeudellista statusta ei ole pakko selvittää eikä mainita kuvailussa

Lisenssien kuvailun haasteita

§ Lisenssien määrä

§ Lisenssit ovat oikeuksien haltijan valittavissa (ellei muuta ole sovittu esim. työsopimuksessa), ja siksi niitä on paljon

§ Yleisesti tunnettujen, verkossa saatavilla olevien lisenssien käyttö helpottaisi kuvailua ja lisenssiehtojen sisäistämistä

§ Lisenssien laajuus

§ Käyttöoikeuksien metatiedoissa on työlästä kuvata edes lisenssin keskeiset ominaisuudet, saati kaikkia

§ Metatietoihin vain lisenssin (yhteisesti sovittu) lyhenne sekä linkki verkossa olevaan lisenssin tiivistelmään

§ Yleisesti käytetyistä lisensseistä tulisi laatia tiivistelmät (fin, swe, eng), ja ja niillä tulisi olla yhteisesti käytetyt lyhenteet (koodit)

§ CC BY 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Käyttöoikeuksien metatietojen soveltamisen haasteita

- § Poimituissa tietueissa voi olla väärää tietoa
 - § Aineisto, joka on jossakin vapaasti käytettävissä, voi olla Suomessa tekijänoikeuden suojaamaa (esim. verkkoarkisto)
- § Eri organisaatioiden erilaiset pääsy- ja käyttöoikeudet
 - § Tietueessa voi olla eri organisaatioiden toisistaan poikkeavia käyttöoikeustietoja, ja siksi ao. MARC-kentissä on osoitettava, minkä organisaation käyttöoikeuksia ne kuvaavat
- § ErillISRatkaisut
 - § Paikallisten tarpeiden täyttämiseksi voidaan kehittää organisaatiokohtaisia ratkaisuja
 - § Ne mahdollistavat halutut palvelut omassa tietojärjestelmässä mutta niiden tulkinta muualla ihmisvoimin tai koneellisesti (tai saman organisaation tulevissa tietojärjestelmissä) on hankalaa